

Samen leren leven in een groep

Het effect van psychomotorische groepstraining op de sociale interactie bij licht verstandelijk beperkte jongeren.

Student: Mark Wanschers
Scriptiebegeleider: dhr. C.Niks
Scriptiebeoordelaar:
Drs. M. Scheffers
School: Christelijke Hogeschool
Windesheim
Opleiding: Psychomotorische
therapie en bewegingsagogie
VOE-code: HSK3-AFS-BD13
Datum: 2 juni 2014

Praktijkonderzoek waarbij er onderzoek wordt gedaan naar de vraag:

“Wat is het effect van de psychomotorische groepstraining ‘Samen leren leven in een groep’ op de sociale interactie bij licht verstandelijk beperkte jongeren?”

Voorwoord

Voor u ligt een afstudeeropdracht met een praktijkonderzoek over de effectiviteit van de psychomotorische groepstraining ‘Samen leren leven in een groep’.

Gedurende mijn loopbaan als bewegingsagoog en activiteitenbegeleider bij Amerpoort, een instelling voor mensen met een verstandelijke beperking, ben ik met meerdere doelgroepen binnen de verstandelijk gehandicaptenzorg in aanraking gekomen. Na de komst van twee nieuwe leefgroepen voor licht verstandelijk beperkte jongeren op het instellingsterrein te Baarn, heb ik in de sportzaal en het zwembad kennisgemaakt met deze doelgroep. Het is opvallend, dat deze jongeren sociaal vaardig gedrag kunnen laten zien wanneer er individueel contact is tussen mij en een jongere. Zo lukt het hen bijvoorbeeld te praten over gevoelens en emoties, belangrijke gebeurtenissen en zijn zij belangstellend ten aanzien van mijn ervaringen. Op het moment dat deze jongeren met elkaar zijn, verloopt de interactie echter stroever. De jongeren laten minder sociaal vaardig gedrag zien.

Vanuit deze interesse heb ik als afstudeeropdracht gekozen voor licht verstandelijk beperkte jongeren en problematiek in de sociale interactie. Over de effectiviteit van het behandelaanbod in de vorm van een psychomotorische groepstraining voor deze doelgroep is nog weinig bekend. Psychomotorische groepstraining voor licht verstandelijk beperkte jongeren zou een mooie ervaringsplek kunnen zijn om sociale vaardigheden te oefenen. Daarnaast, zou binnen de huidige maatschappelijke ontwikkelingen in de zorg groepstherapie passend zijn. Immers, een groep van vijf jongeren is vanuit financieel oogpunt aantrekkelijker dan een dure individuele behandeling.

Hierom heb ik dit praktijkonderzoek gedaan naar de effectiviteit van de psychomotorische groepstraining ‘Samen leren leven in een groep’.

Ik wil de mensen bedanken die mij ondersteund en begeleid hebben tijdens de totstandkoming van mijn afstudeeronderzoek.

Tijdens het schrijven en de uitvoering van mijn afstudeeronderzoek heb ik regelmatig contact gehad met mijn scriptiebegeleider Cor Niks. Zijn enthousiasme en kritische blik hebben mij bijzonder geholpen om stapsgewijs naar dit eindproduct toe te werken. Daarnaast wil ik mijn gezin bedanken voor de tijd en ruimte om aan het afstudeeronderzoek te werken. In het bijzonder mijn vrouw voor haar feedback, geduld en motiverende gespreksvoering.

Ik hoop dat u mijn afstudeeronderzoek met plezier en interesse zult lezen.

Mark Wanschers
Juni 2014

Samenvatting

Over het effect van psychomotorische groepstraining bij licht verstandelijk beperkte jongeren is weinig bekend. Doel van dit praktijkonderzoek is te meten wat het effect is van de psychomotorische groepstraining ‘Samen leren leven in een groep’ op de sociale interactie bij licht verstandelijk beperkte jongeren. Dit is gedaan door middel van video analyses volgens de methode die Dekker (2004) hanteert. Aan de hand van video-opnames wordt de interactie tussen de licht verstandelijk beperkte jongeren geanalyseerd.

Vanuit de theoretische achtergrond komt naar voren dat groepstraining voor licht verstandelijk beperkte jongeren een goede mogelijkheid biedt te oefenen met sociale vaardigheden. Licht verstandelijk beperkte jongeren denken concreet en kunnen moeilijk in abstractie denken. Het vermogen tot reflectie en kritisch oordelen is heel beperkt. Leren gaat daardoor beter door ervaringsleren. Psychomotorische therapie sluit hier nauw op aan, omdat psychomotorische therapie een therapie vorm is waar gewerkt wordt vanuit concrete situaties, in het hier en nu.

Uit het praktijkonderzoek komt naar voren dat de psychomotorische groepstraining ‘Samen leren leven in een groep’ een licht positief effect heeft op de sociale interactie van licht verstandelijk beperkte jongeren, maar dat er voor het verkrijgen van dit effect wel aan een aantal voorwaarden moet worden voldaan. Zo speelt de omgeving van de licht verstandelijk beperkte jongere een cruciale rol in het leerproces en is het van belang aan te sluiten bij ontwikkelingsniveau, hulpvraag, leerstijl en motivatie.

Inhoud

Inleiding	6
1 Licht verstandelijk beperkte jongeren.....	8
1.1 LVB jongeren	8
1.2 Kenmerken van LVB jongeren	8
2 Sociale interactie en gedragsverandering bij LVB jongeren	10
2.1 Kenmerken van geslaagde sociale interactie	10
2.2 Sociale interactie bij LVB jongeren	10
2.3 Gedragsverandering bij LVB jongeren individueel en in groepsverband	10
2.4 Voorwaarden voor gedragsverandering	12
Hoofdstuk 3 Psychomotorische Therapie en LVB jongeren	14
3.1 Psychomotorische therapie	14
3.2 Psychomotorische therapie bij LVB jongeren.....	14
3.3 Therapeutische attitude.....	14
4 Psychomotorische groepstraining ‘Samen leren leven in een groep’	15
4.1 De psychomotorische training ‘Samen leren leven in een groep’	15
4.2 Transfer	15
5 Methode	16
5.1 Onderwerp van het onderzoek.....	16
5.2 Onderzoeksmethode	16
5.3 Participanten	18
6 Onderzoekresultaten.....	19
6.1 In welke mate zijn interactie elementen bij LVB jongeren aanwezig?	19
6.2 Wat zijn kenmerken van een geslaagde sociale interactie?	21
6.3 Hoe ontstaat gedragsverandering bij LVB jongeren?	21
7 Discussie, conclusie en aanbevelingen	22
7.1 Discussie	22
7.2 Conclusie.....	23
7.3 Aanbevelingen.....	24
Literatuurlijst	25
Bijlage 1: geoefende sociale vaardigheden uit de raining ‘Samen leren leven in een groep’	27
Bijlage 2: psychomotorische training ‘Samen leren leven in een groep’	28
Bijlage 3: Gehanteerde voorwaarden video-opnames.....	34
Bijlage 4: Schema kenmerken van geslaagde interactie.....	35
Bijlage 5: Observatieschema kenmerken van geslaagde interactie	36

Inleiding

Dit afstudeeronderzoek heeft als onderwerp: *“Welk zichtbaar effect heeft het inzetten van de psychomotorische groepstraining ‘Samen leren leven in een groep’ op de sociale interactie bij licht verstandelijk beperkte jongeren?”*

Aanleiding

Als psychomotorisch therapeut ben ik werkzaam bij Amerpoort, instelling voor mensen met een verstandelijke beperking in Baarn. Op het terrein van Amerpoort, is de leefgroep ‘Het Fasehuis’ gelegen. In het Fasehuis wonen vijf jongeren met een licht verstandelijke beperking. Voor het merendeel van deze jongeren, is het de eerste keer dat zij vanuit de thuissituatie in een leefgroep samenwonen.

Probleemstelling

Uit de dagelijkse praktijk blijkt, dat er op de leefgroep veel conflicten tussen de jongeren ontstaan tijdens groepsmomenten. Het probleemgedrag van de licht verstandelijk beperkte jongeren doet zich vooral voor in de interactie met anderen, zowel richting groepsgenoten als begeleiders. Binnen deze interactie is er sprake van wederzijds onbegrip. Het sociaal functioneren binnen een leefgroep is voor deze jongeren moeilijk. Binnen de leefgroep worden er leermomenten ingezet om te praten over huishoudelijke zaken en sociale vaardigheden. De jongeren wordt daarin geleerd om conflicten en onduidelijkheden met elkaar te bespreken in plaats van weg te lopen of ruzie te maken. Echter laat de praktijk zien, dat sociale vaardigheden als ‘iets bepraten’ en ‘overleggen’ moeilijk in te zetten zijn voor deze doelgroep. Onder sociale vaardigheden verstaan we al die vaardigheden die jongeren nodig hebben om op een bevredigende manier relaties aan te kunnen gaan en te kunnen onderhouden (<http://www.nji.nl>).

Licht verstandelijk beperkte jongeren hebben vaak moeite zich staande te houden in het sociale verkeer. Ze hebben moeite met het sluiten en onderhouden van vriendschappen, zijn vaak betrokken bij conflicten en staan vaak letterlijk buitenspel. Omdat licht verstandelijk beperkte jongeren zich moeilijker kunnen verplaatsen in een ander en minder snel zijn in het bedenken van sociale acties en reacties, hebben ze in het sociale verkeer vaak negatieve ervaringen (De Beer, 2011).

Gezien de interactieproblematiek van deze jongeren heeft het multidisciplinair team gedacht dat het zinvol zou zijn om een trainingsvorm te vinden waarin de licht verstandelijk beperkte jongeren kunnen oefenen en ervaringen op kunnen doen in de interactie met groepsgenoten. Daartoe is samen met de orthopedagoog dhr. drs. H. Koelewijn de psychomotorische groepstraining ‘Samen leren leven in een groep’ ontwikkeld. Hierbij ligt de focus op het aanleren van sociale vaardigheden die nodig zijn in het functioneren in groepsverband. De mate van het effect van deze psychomotorische groepstraining is echter niet bekend.

Doelstelling

Door middel van praktijk onderzoek wordt gekeken welk effect de psychomotorische groepstraining ‘Samen leren leven in een groep’ heeft op de sociale interactie bij licht verstandelijk beperkte jongeren. Interacties zijn momenten van contact of uitwisseling tussen mensen. Geslaagde interacties zijn momenten van contact of uitwisseling waarbij de mensen positief op elkaar gericht zijn en zich op elkaar afstemmen (Dekker, 2004).

Vraagstelling

“Welk zichtbaar effect heeft het inzetten van de psychomotorische groepstraining ‘Samen leren leven in een groep’ op de sociale interactie bij licht verstandelijk beperkte jongeren?”

Om tot het beantwoorden van deze onderzoeksvraag te komen zijn er drie deelvragen geformuleerd. Vanuit praktijkonderzoek wordt er antwoord gegeven op de deelvraag:

- In welke mate zijn sociale interactie elementen in de periode van de psychomotorische training bij de deelnemende licht verstandelijk beperkte jongeren aanwezig?

Vanuit literatuuronderzoek wordt er antwoord gegeven op de deelvragen:

- Wat zijn kenmerken van een geslaagde sociale interactie?
- Hoe ontstaat gedragsverandering bij licht verstandelijk beperkte jongeren in het algemeen?

Leeswijzer

Dit onderzoek is als volgt opgebouwd:

Hoofdstuk 1 richt zich op jongeren met een licht verstandelijke beperking in het algemeen. Hierin wordt antwoord gegeven op de vraag: “Wat is de definitie van licht verstandelijk beperkte jongeren?”. Vervolgens komt in hoofdstuk 2 naar voren wat kenmerken zijn van geslaagde sociale interactie en op welke wijze gedragsverandering bij licht verstandelijk beperkte jongeren ontstaat. In hoofdstuk 3 gaat het over de theoretische achtergronden die horen bij het inzetten van een psychomotorische training.

In hoofdstuk 4 komt de daadwerkelijke training ‘Samen leren leven in een groep’ aan de orde. Hierna wordt in hoofdstuk 5 de onderzoeksmethode beschreven, waarna in hoofdstuk 6 de uiteindelijke onderzoeksresultaten vanuit het praktijk –en literatuuronderzoek. Tot slot leest u in hoofdstuk 7 de discussie, conclusie en een aantal aanbevelingen.

In dit afstudeeronderzoek zal de focus liggen op de categorie jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB).

1 Licht verstandelijk beperkte jongeren

1.1 LVB jongeren

Een licht verstandelijke beperking wordt vaak gezien als een subcategorie binnen de meer omvattende categorie verstandelijke handicap. De definitie van ‘verstandelijke handicap’ is door de jaren heen veel veranderd. In het begin was het een definitie die enkel gebaseerd was op het intelligentie quotiënt (IQ). Tegenwoordig wordt er in de definitie ook gesproken over adaptief gedrag en behoefte aan ondersteuning. Een laag IQ (lager dan 70/75) is wel een voorwaarde, maar niet voldoende voor de diagnose ‘verstandelijke handicap’. Het doel van deze wijziging van de definitie is een goede aansluiting van zorg op de zorgbehoefte. In de DSM- IV-TR luidt de beschrijving van zwakzinnigheid als volgt:

- Verstandelijk duidelijk onder het gemiddelde functioneren: een IQ van ongeveer 70 of lager bij een individueel toegepaste IQ-test (bij zeer jonge kinderen op basis van een inschatting van ene verstandelijk significant onder het gemiddeld functioneren).
- Gelijktijdig aanwezige tekorten in of beperkingen van het huidige aanpassingsgedrag (dat wil zeggen of betrokkenen er in slaagt te voldoen aan de standaarden die bij zijn of haar leeftijd verwacht kunnen worden, binnen zijn of haar culturele achtergrond) op tenminste twee van de volgende terreinen: communicatie, zelfverzorging, zelfstandig kunnen wonen, sociale en relationele vaardigheden, gebruik maken van gemeenschapsvoorzieningen, zelfstandig beslissingen nemen, functionele intellectuele vaardigheden, werk, ontspanning, gezondheid en veiligheid. (DSM-IV-TR, 2001, p. 82-83).

1.2 Kenmerken van LVB jongeren

Zoon (2012) geeft een overzicht van kenmerken en oorzaken van jongeren met een LVB.

Cognitieve domein

Onderzoek heeft aangetoond dat het werkgeheugen van LVB jongeren een vertraagde ontwikkeling doormaakt. Onder werkgeheugen zijn executieve functies bij LVB jongeren beperkt ontwikkeld. Executieve functies zijn het vermogen om dingen te organiseren, te focussen en impulsen onder controle te houden. Dit betekent dat LVB jongeren moeite hebben met het onthouden en verwerken van informatie. Zo kunnen zij hoofd –en bijzaken moeilijk van elkaar scheiden, hebben zij moeite met het selecteren van belangrijke informatie, moeite met oorzaak-gevolg denken en met het plannen van activiteiten. Ook het taalgebruik en taalbegrip blijft door dit beperkte werkgeheugen achter. Hierdoor begrijpen LVB jongeren minder goed wat er gezegd wordt en wordt lezen bemoeilijkt. Wanneer iemand minder taal tot zijn beschikking heeft, is het moeilijker om gevoelens verbaal uit te drukken. LVB jongeren uiten emoties dan ook vaak op een primaire manier en kunnen emoties minder goed beheersen (De Beer, 2011). Het denken en de ervaringen van LVB jongeren blijven concreet-gebonden. Daardoor hebben LVB jongeren problemen met abstract en hypothetisch denken. Ervaringen worden niet vanzelf gegeneraliseerd, waardoor leerervaringen minder goed toegepast worden in andere, vergelijkbare situaties (Boertjes & Lever, 2007).

Emotionele domein

De emotionele ontwikkeling van LVB jongeren stagneert veelal op het niveau van een schoolkind. Basale emoties als verdriet, liefde en haat zijn goed ontwikkeld, maar door de beperking in hun cognitieve functioneren is het moeilijk om deze te kunnen definiëren. Als gevolg daarvan is het voor deze jongeren moeilijk om adequaat op hun emoties te reageren. Sociaal-emotionele vaardigheden die pas op een latere leeftijd tot (verdere) ontwikkeling komen, zoals empathie, geweten en seksualiteit, blijven achter en zijn bij LVB jongeren zodoende minder goed ontwikkeld (De Beer, 2011). LVB jongeren hebben, naast beperkingen in het geweten en empathisch vermogen, door hun beperkte metacognitieve vaardigheden een gebrekkige zelfsturing. Dit houdt in dat zij hun eigen gedrag moeilijk kunnen sturen. Een combinatie van deze factoren leidt ertoe dat wat de jongere voelt, direct wordt omgezet in gedrag. Dit wordt omschreven als beperkte impulscontrole (De Beer, 2011).

Sociale domein

LVB jongeren hebben een afwijkende sociale informatieverwerking. Sociale informatieverwerking houdt in dat je verschillende stappen doorloopt voordat je bepaald gedrag laat zien. Allereerst neem je informatie waar, vervolgens interpreteer je de situatie, worden emoties gereguleerd en weeg je af welke reacties mogelijk zijn. Daaruit wordt een adequate reactie gekozen en tot slot laat je het gedrag zien dat bij de sociale situatie past. Een afwijkende sociale informatieverwerking bij LVB jongeren betekent dat zij anders reageren op bepaalde situaties dan jongeren zonder een LVB. Het betreft sociale situaties die mogelijk als problematisch gezien kunnen worden, maar dat niet hoeven zijn. LVB jongeren focussen namelijk meer op letterlijk gesproken informatie en negatieve informatie en hebben minder assertieve oplossingsvaardigheden, waardoor zij een probleemsituatie vaker oplossen met agressief of juist passief gedrag (De Beer, 2011). Dit heeft verschillende negatieve gevolgen, waaronder minder acceptatie en meer afwijzingen door leeftijdsgenoten.

2 Sociale interactie en gedragsverandering bij LVB jongeren

In dit hoofdstuk wordt aangegeven wat kenmerken zijn van een geslaagde sociale interactie en hoe deze bij LVB jongeren verloopt. Ook wordt aangegeven hoe gedragsverandering bij LVB jongeren ontstaat.

2.1 Kenmerken van geslaagde sociale interactie

Basiscommunicatie heeft betrekking op de manier waarop mensen geslaagd contact kunnen vormgeven. De kern van basiscommunicatie wordt gevormd door de kleinste interactie-eenheden, namelijk initiatief en ontvangst. Interactie heeft plaats als mensen iets met elkaar doen, als ze betrokken op elkaar zijn. Als interactie prettig verloopt, dan spreekt men van goedlopende of geslaagde contacten tussen mensen. Toewending en afstemming vormen de basis van interactie. Toewending is de boodschap: ik ben er voor je. Afstemming heeft betrekking op de (wederzijdse) gerichtheid in contact (Dekker, 2004).

2.2 Sociale interactie bij LVB jongeren

Mede door hun onvermogen adequaat op situaties te reageren (afwijkende sociale informatieverwerking) en overschatting door anderen en zichzelf, hebben LVB jongeren vaak negatieve ervaringen in het sociale verkeer, waardoor zij veelal een negatief zelfbeeld en weinig zelfvertrouwen hebben (De Beer, 2011). Negatieve sociale ervaringen kunnen tevens een rol spelen bij het ontstaan van afwijkende sociale informatieverwerking. De wijze waarop iemand een sociale situatie interpreteert wordt immers bepaald door ervaringen uit het verleden. Er kan een vicieuze cirkel ontstaan waarin de LVB jongere door problemen met sociale informatieverwerking ongepast gedrag vertoont, dat afwijzende reacties uit de omgeving oproept, die op hun beurt de afwijkingen in sociale informatieverwerking bij de LVB jongere versterken (Van Nieuwenhuijzen, Orobio de Castro & Matthys, 2006).

2.3 Gedragsverandering bij LVB jongeren individueel en in groepsverband

Individueel

Bandura (2008) omschrijft de sociale leertheorie. Deze theorie veronderstelt dat de mens de vereiste sociale vaardigheden ontwikkeld gedurende zijn leven. Bandura geeft aan dat sociaal gedrag een gevolg is van interactie tussen de persoon, het gedrag en zijn omgeving. Zij beïnvloeden elkaar onderling: iemand (persoon) kan in diverse situaties (omgeving) verschillende gedragingen (gedrag) laten zien. De theorie gaat ervan uit dat een persoon gemotiveerd wordt door het observeren van het gedrag en de consequenties van dat gedrag bij een ander. Door het observeren van de consequenties of de opbrengsten van dat gedrag kan een persoon gemotiveerd worden tot het vertonen van soortgelijk gedrag, dit wordt modeling genoemd.

LVB jongeren denken concreet en kunnen moeilijk in abstractie denken. Het vermogen tot reflectie en kritisch oordelen is heel beperkt. Leren gaat daardoor beter in beelden (pictogrammen) of door ervaringsleren. Ervaringsleren bestaat uit vier fasen: verwerken van concrete ervaringen, een model hieruit afleiden, actief oefenen en beschouwend terugkijken. Het ervaringsleren vergt veel geduld en kan pas na een lange periode van herhalen gewenst resultaat opleveren. Als ze een bepaalde vaardigheid hebben opgedaan, blijkt het voor LVB jongeren moeilijk om deze in andere situaties toe te passen en in de tijd vast te houden, de zogeheten transferproblemen (De Koning & Collin, 2007). Tijdens het leren zijn ze bovendien extra gevoelig voor de effecten van leerprocessen tijdens interactie, zoals inadequate bekrachtiging, onjuiste bestraffing en onverwachte reacties. LVB jongeren zijn zeer gevoelig voor stress en kunnen moeilijk omgaan met stress (Dekker, Douwma, Ruiten & Koot, 2006).

Een opvallend kenmerk van LVB jongeren is hun afhankelijkheid van derden om hun gedrag adequaat te sturen. LVB jongeren zijn nauwelijks in staat tot het sturen en evalueren van het eigen handelen. Dit hangt samen met hun gebrekkige metacognitie, het kunnen nadenken over eigen functioneren en het sturen van de eigen oplossing- en leerprocessen, het vooraf een plan maken over het eigen oplossingsgedrag en het achteraf evalueren ervan. Veel van de problemen die men met cognitieve taken bij LVB jongeren constateert, worden meer toegeschreven aan problemen met zelfsturing en zelfregulatie dan aan specifieke cognitieve functies. LVB jongeren zijn echter wel in staat tot plannen en strategiehantering, indien zij de structuur en de strategieën krijgen aangereikt. Bovendien kennen ze door de verstoorde informatieverwerking vaak verkeerde attributies toe. Ze denken niet na over de mogelijke oplossingen, maar handelen impulsief. En dit is dan de oplossing die in het verleden het meest gebruikt is en daarom de meest voorkomende associatie in de database is (Van Nieuwenhuijzen & Elias, 2006).

LVB jongeren hebben moeite met het adequaat duiden van sociale signalen, vooral als het gaat om signalen met een positieve emotionele lading. Ook hebben ze problemen met het herkennen en benoemen van emoties (Ponsioen, 2001). LVB jongeren leren meer efficiënt door de volgende interventies in te zetten:

- Modeling: het voordoen van gewenst gedrag;
- Shaping: onderverdelen van gedrag in stapjes, deze stapjes duidelijk benoemen en stuk voor stuk oefenen;
- Prompting: terwijl de cliënt vaardig gedrag uitvoert, deelinstructies geven waar het mis dreigt te gaan;
- Bekrachtiging: de cliënt moet geloof ontwikkelen in het positieve effect van het gedrag en vertrouwen krijgen in zichzelf. Hij of zij moet erop leren vertrouwen dat het in staat is om het vaardige gedrag uit te voeren. Om dit geloof en dit vertrouwen te verwerven, is veel bekrachtiging nodig. Het is een belangrijke taak van de trainers om zoveel mogelijk vormen van bekrachtiging toe te passen en dit door zoveel mogelijk verschillende personen te laten uitvoeren (Didden, 2006).

Groepsverband

Timmers en Leeftang (2006) hebben een eigen visie ontwikkeld op psychomotorische groepstherapie voor LVB jongeren. Zij geven aan dat groepstherapie een grote variëteit biedt aan interactiepatronen en daarnaast mogelijkheden voor het aanleren van sociale vaardigheden. Het concrete maakt dat ze vooral denkvermogen in het ‘hier en nu’ leven. Oefenen met groepsgenoten in groepstherapie speelt zich meer af op realiteitsniveau dan de individuele therapie. Het gaat in de groepstherapie niet zozeer om de groepsdynamische processen, maar de nadruk ligt op de individuele ontwikkeling van de LVB jongere in de interactie met groepsgenoten. De individuele hulpvraag van de LVB jongere blijft dus centraal staan, maar men zorgt ervoor dat hij/zij kan oefenen binnen de interactie met groepsgenoten. Bij het samenstellen van de groepen met dezelfde hulpvraag maar verschillende uitingsvormen, is een evenwichtige verhouding wel van belang. Elke LVB jongere moet het gevoel hebben dat hij niet alleen staat met zijn probleem of uitingsvorm. Het samenstellen van een groep blijft een zoektocht. Dit gebeurt in samenspraak met een gedragsdeskundige. Daarbij wordt ook gekeken naar de ik-sterkte van een LVB jongere. Timmers en Leeftang geven aan dat hun ervaring is, dat LVB jongeren met een geringe ik-sterkte niet in aanmerking komen voor groepsbehandeling. Ze zijn nog onvoldoende in staat te spelen ‘naast’ een ander en het liefst al gericht zijn op samenwerken. Het is dus geen groepspsychotherapie, maar therapie van het individu in een groepssetting. De nadruk ligt op het werken in het hier en nu, werken aan coping strategieën, aanleren van sociale vaardigheden, competentiegevoelens en autonomie (Timmers & Leeftang, 2006).

2.4 Voorwaarden voor gedragsverandering

Zoon (2012) biedt een overzicht van wat er inmiddels bekend is over werkzame factoren bij het behandelen van LVB jongeren. De Wit, Moonen en Douma (2011) zijn op verzoek van het Landelijk Kenniscentrum LVB, na uitvoerig literatuuronderzoek en verdiepende interviews met professionals, gekomen tot de Richtlijn Effectieve Interventies LVB. Hierin worden aanbevelingen gedaan voor het ontwikkelen, aanpassen en uitvoeren van interventies gericht op LVB jongeren. Een zestal mogelijk werkzame factoren in de behandeling van LVB jongeren wordt gegeven:

Uitgebreidere diagnostiek

Vanwege de grote diversiteit aan cognitieve vermogens en in niveau van sociaal-emotioneel functioneren binnen de groep LVB jongeren pleiten verschillende onderzoekers voor een goede individuele neuropsychologische diagnostiek alvorens tot behandeling over te gaan. De kans op onder- of overschatten van het cognitieve vermogen en/of het sociaal-emotioneel functioneren van deze jongeren is namelijk hoog. In de diagnostiek moet aandacht worden besteed aan het in beeld brengen van de cognitieve sterke en zwakke kanten van de jeugdige en aan het inschatten van het sociaal-emotionele ontwikkelingsniveau. Rekening moet worden gehouden met de interactie tussen de kenmerken van de LVB en de gedragsproblematiek (De Wit et al., 2011).

Afstemmen van de communicatie

LVB jongeren hebben een beperkt werkgeheugen. Het werkgeheugen slaat informatie op en bewerkt deze informatie. Door dit beperkte werkgeheugen kunnen LVB jongeren moeilijker denken waardoor zij meer moeite hebben met leren dan jongeren zonder een LVB. Ook het taalgebruik en het taalbegrip blijft achter bij LVB jongeren (De Beer, 2011). Vanwege de beperkte woordenschat van de jongere en de moeite met (verbale) informatieverwerking door het beperkte werkgeheugen raadt de richtlijn aan om de communicatie af te stemmen op de LVB jongere door het taalgebruik te vereenvoudigen, na te gaan of de jongere het begrijpt en visuele ondersteuning te gebruiken.

Concreet maken van de oefenstof

LVB jongeren hebben moeite met abstract denken. Door het beperkte werkgeheugen vindt leren plaats door concrete ervaringen (De Beer, 2011). Door tijdens een interventie de oefenstof concreet te maken, krijgt het meer betekenis voor de jongere en wordt de kans groter dat ze de oefenstof begrijpen. Hierbij moet gedacht worden aan het gebruik van voorbeelden die aansluiten bij de beleavingswereld van de jongere, het zichtbaar maken van de oefenstof en de jongere te laten leren door ervaren.

Voorstructureren en vereenvoudigen

LVB jongeren hebben moeite met het structureren van informatie en met het scheiden van hoofd- en bijzaken. De richtlijn raadt daarom aan de oefenstof en informatie voor te structureren en te vereenvoudigen om zo het werkgeheugen van de jongere niet te overbelasten. Het is van belang dat de hulpverlener de LVB jongere meer externe sturing geeft, meer structuur hanteert en de oefenstof vereenvoudigt, doseert en ordent. Hierbij moet meer tijd worden gereserveerd vanwege de langzamere verwerking van informatie en vanwege de moeite die deze jongeren hebben met het houden van overzicht en langdurige concentratie.

Netwerk en generalisatie

LVB jongeren hebben veelal een beperkt sociaal netwerk en de ouders van deze doelgroep hebben veelal onvoldoende inzicht in de problematiek van hun kind alsmede ontoereikende opvoedingsvaardigheden. Wanneer deze tot problemen in het functioneren van het gezin leidt, kan dit de effectiviteit van de behandeling van de LVB jongere negatief beïnvloeden (De Koning & Collin, 2007; De Wit et al., 2011). Ook doordat de jongere langdurig zorg nodig heeft, is het betrekken van de ouders en omgeving (het sociale netwerk) een noodzakelijke voorwaarde om een interventie te kunnen laten slagen en het geleerde te generaliseren naar andere situaties en omgevingen (De Wit et al., 2011).

Veilige en positieve leeromgeving

Wanneer jongeren residentieel verblijven of dagbehandeling krijgen, vormen begeleiders de spil in de behandeling. De manier waarop begeleiders omgaan met behandelafspraken is cruciaal voor de ontwikkeling en het voortduren van gedragsproblemen (Zijlmans, Embregts, Gerits, Bosman & Derksen, 2009). De laatste aanbeveling van de richtlijn is het zorgen voor een veilige en positieve leeromgeving. Hierbij dient de hulpverlener de jongere met een LVB te motiveren en het zelfvertrouwen te vergroten. Een positieve en veilige leeromgeving wordt gecreëerd door veel aandacht te besteden aan de werkrelatie tussen de hulpverlener en de jongere (Zoon, 2012).

Hoofdstuk 3 Psychomotorische Therapie en LVB jongeren

3.1 Psychomotorische therapie

Psychomotorische therapie is het behandelen van mensen met psychische en/- of psychosociale problemen door middel van interventies gericht op lichaamservaring en/- of het handelen in bewegingssituaties.

Het doel van psychomotorische zoals die geformuleerd is door de Nederlandse Vereniging voor Psychomotorische Therapie (NVPMT), luidt: “Het tot stand brengen van gedragsverandering of tenminste daaraan een bijdrage te leveren en daarmee psychosociale of psychiatrische problematiek weg te nemen of te verminderen” (NVPMT, 2009).

Psychomotorische therapie is een behandelingsvorm die zich kenmerkt door het construeren en manipuleren van bewegingssituaties /arrangementen. Hierbij gaat het zowel om lichaamsgeoriënteerde als bewegingsgeoriënteerde methodieken. Deze kunnen in eenzelfde therapeutische context gecombineerd worden gebruikt. De term therapeutische context staat voor de behandeling met betrekking tot psychosociale en psychiatrische problematiek. De psychomotorische therapie biedt een veilige plek om te experimenteren met ander gedrag. Daarnaast wordt er tijdens psychomotorische therapie ook vaak nieuwe ervaringen opgedaan op het gebied van voelen en denken. Psychomotorische therapie is een behandelvorm die geschikt is voor alle leeftijdscategorieën: kinderen, adolescenten, volwassenen en ouderen.

3.2 Psychomotorische therapie bij LVB jongeren

Eén van de kenmerken van LVB jongeren is dat zij, in tegenstelling tot normaal begaafde leeftijdsgenoten, minder inzicht hebben in hun eigen problematiek en in wat er om hen heen gebeurt. LVB jongeren hebben moeite met abstract denken. Door het beperkte werkgeheugen vindt leren plaats door concrete ervaringen (De Beer, 2011).

Psychomotorische therapie sluit hier nauw op aan, omdat psychomotorische therapie een therapie vorm is waar gewerkt wordt vanuit concrete situaties, in het hier en nu. Daarnaast sluit psychomotorische therapie goed aan bij deze doelgroep omdat psychomotorische therapie werkt met doe-gerichte interventietechnieken en dus een meer non verbaal karakter heeft. De kracht van psychomotorische therapie ligt in het gegeven dat het een ervaringsgerichte manier van werken is.

3.3 Therapeutische attitude

De attitude van de psychomotorisch therapeut bij het trainen van de LVB jongeren is met name sturend en structurerend. Vooral het aanbieden van structuur is erg belangrijk bij het trainen van LVB jongeren. Zij zijn namelijk niet tot nauwelijks in staat om zelf structuur te creëren. De therapeut bepaalt wat er tijdens de training gedaan wordt. Vanuit het gedragstherapeutisch kader is het belangrijk om stapsgewijs te werk te gaan van eenvoudige naar complexere situaties (Eelen & Perreijn, 1997).

4 Psychomotorische groepstraining

‘Samen leren leven in een groep’

4.1 De psychomotorische training ‘Samen leren leven in een groep’

Het doel van deze psychomotorische groepstraining is het bevorderen van sociale en emotionele groei door middel van (bewegings)ervaringen in verschillende interactiemogelijkheden, met als beoogd effect het zich kunnen handhaven in een groep. Vanuit de praktijk blijkt, dat het voor de LVB jongeren van de leefgroep ‘Het Fasehuis’ moeilijk is om sociale vaardigheden toe te passen in de interactie met anderen. Binnen de leefgroep worden er wel overlegmomenten ingezet. De LVB jongeren wordt op deze momenten geleerd om met elkaar te overleggen in plaats van in conflict te gaan met een groepsgeenoot of woonbegeleider. Echter, *praten en overleggen* is vaak niet de grootste kracht van deze LVB jongeren.

Het gaat in de training ‘Samen leren leven in een groep’ niet zozeer om groepsdynamische processen, maar de nadruk ligt op de individuele ontwikkeling van de LVB jongere in interactie met groepsgeenoten. De lessen hebben een zeer praktisch ingesteld karakter. De bedoeling is om zowel *inzichtgevend* als *oefengericht* te werken. Inzichtgevend momenten komen tijdens de activiteit naar voren en hierbij wordt vooral gekeken naar bijvoorbeeld; “op welke manier ga ik ermee om met als ik dreig vast lopen binnen een activiteit?”. Bij oefengericht is er meer ruimte om te kijken ; “hoe kan ik dat anders doen?”.

Om de groepstraining overzichtelijk te maken voor de LVB jongeren en de woonbegeleiders is er worden gewerkt in blokken. Een blok bestaat uit 2 bijeenkomsten en daarbij wordt geoefend met één sociale vaardigheid, bijvoorbeeld complimenten geven (bijlage 1). De sociale vaardigheden die worden behandeld in de training komen uit de Goldstein methode (<http://www.goldstein.nl>). Het oefenen van de sociale vaardigheid komt naar voren tijdens de bewegingsgerichte activiteiten. De opbouw en structuur van de bijeenkomsten uit een blok zijn identiek, met als doel om opgedane ervaringen uit eerste les in te zetten bij herkenbare activiteiten in tweede les.

De structuur van de groepstraining wordt gevormd door gebruik te maken van twee plekken; een praatplek en een oefenplek. Op de praatplek vindt uitwisseling van informatie plaats, voornamelijk de instructie voor de opdracht en is er ruimte om ervaringen te vertellen. Eventueel wordt het huiswerk besproken. Gezien de doelgroep zal het praten over de ervaringen moeten worden beperkt. De nadruk ligt voornamelijk op het ervaren van bewegingssituaties waarbij bijvoorbeeld hulp vragen naar voren komt. Tijdens de gegeven psychomotorische training heeft de woonbegeleiding deelgenomen aan alle activiteiten. Zij vormen ook een onderdeel van de groep. Voor de woonbegeleiding zijn ook doelstellingen gesteld. Deze doelen hebben betrekking op het begeleiden van de LVB jongeren (bijlage 2).

4.2 Transfer

Met transfer wordt de overdracht bedoeld van wat de cliënt leerde in de oefensituatie naar de werkelijkheid van het dagelijks leven. Voor LVB jongeren is het veelal moeilijk om de transfer te maken. Ze hebben moeite om datgene wat ze geleerd hebben binnen de psychomotorische therapie te generaliseren naar andere situaties. Ze zullen daarom hulp nodig hebben van hun directe omgeving bij het maken van deze overdracht. Het oefenen van de sociale competenties in de leefgroep is essentieel in het mogelijk maken van gedragsverandering. Na afloop van een groepstraining worden de ervaringen in een kringgesprek gedeeld met de LVB jongeren, de psychomotorisch therapeut en een vaste woonbegeleider. Er wordt gekeken naar de mogelijkheid om een juiste vertaalslag te maken van de (bewegings)ervaringen naar het dagelijks leven van de LVB jongeren. Daarnaast is er ruimte voor het formuleren en bespreken van individuele werkdoelen van de LVB jongeren.

5 Methode

5.1 Onderwerp van het onderzoek

In het praktijkonderzoek wordt antwoord gegeven op de centrale vraagstelling: *Welk zichtbaar effect heeft het inzetten van de psychomotorische training ‘Samen leren leven in een groep’ op de sociale interactie van de LVB jongeren?*

Om antwoord te geven op de centrale vraagstelling is evaluerend onderzoek gedaan door middel van onderdelen uit de Video Interactiebegeleiding (Dekker, 2004).

Fukkink (2008) doet onderzoek naar video feedback. De video is in deze aanpak een logisch hulpmiddel om de interactie centraal te stellen. Het empirische effectonderzoek naar video-feedback is samengevat voor verschillende gebruiksccontexten. De resultaten van deze kwalitatieve overzichtsstudies zijn eensgezind positief: video-feedback leidt tot een verbetering van het getrainde gedrag (Fukkink, 2008).

5.2 Onderzoeksmethode

De onderzoeksmethode is gebaseerd op de methode Video Interactiebegeleiding.

Door middel van Video Interactiebegeleiding is zicht gekregen op de sociale interactie tussen de onderzochte LVB jongeren door deze in beeld te brengen en naar aanleiding van de videobeelden deze omgang of uitwisseling concreet te analyseren. Doordat de beelden het uitgangspunt vormen in Video Interactiebegeleiding kan er geen misverstand bestaan over wat er gebeurt. Bij het analyseren van de beeldfragmenten is gebruik gemaakt van het schema van kenmerken van geslaagde interactie zoals weergegeven in schema 1 (Dekker, 2004).

Schema 1: Kenmerken van geslaagde interactie

Cluster 1	Patronen	Elementen
Initiatief en ontvangst	Attent zijn	Toewenden Aankijken Vriendelijke intonatie Vriendelijke gezichtsexpressie Vriendelijke houdingen Gebaren
	Afstemmen	Meedoen Ja-knikken Benoemen van jezelf: je gedachten; je gevoelens; handelen en intenties benoemen van de ander Ja-zeggen Aanraken Ontvangstbevestiging geven en vragen
Cluster 2	Patronen	Elementen
Uitwisseling in de kring	Kring vormen	In kring betrekken Rondkijken Ontvangstbevestiging in de kring geven en vragen
	Beurten maken	Beurt geven en nemen Gelijke beurtverdeling Beurten doorgeven
	Coöperatie	Samen handelen Elkaar helpen Fysiek ondersteunen
Cluster 3	Patronen	Elementen
Overleg	Meningsvorming	Mening:geven; aannemen; uitwerken; uitwisselen; onderzoeken
	Inhoudelijkheid	Onderwerpen: aanreiken;uitwerken; uitdiepen
	Besluitvorming	Afspraken over; voorstellen; overeenkomen; bijstellen

Dit schema wordt als de kern van alle interacties beschouwd. Het schema bestaat uit clusters, patronen en elementen. In het eerste kolom staan de clusters. Clusters omvatten grotere eenheden van de interactie die in de omgang van de mens een rol kunnen spelen. Ze bouwen cumulatief op elkaar voort en bepalen zo de ontwikkeling van de communicatie. Vanuit de clusters ontstaan patronen, welke zijn weergegeven in de middelste kolom. Patronen bestaan uit de elementen die bij elkaar horen en die complexere uitingen vormgeven. ‘Attent zijn’ is een patroon dat vormgegeven wordt door een aantal elementen, zoals aankijken, iets vragen of wijzen. Vanuit de patronen ontstaan complexere vormen van contact zoals discussie, meningsvorming, overleg of conflict oplossen. Het zijn de bouwstenen van geslaagde interacties. In het schema is ook een verticale opbouw: het eerste cluster vormt de basis waarop de volgende clusters voortbouwen. De clusters tonen een toename in de complexiteit van de interactie. ‘Uitwisseling in de kring’ en ‘conflicthantering’ zijn meer complex dan ingaan op een initiatief. Als vanuit de videobeelden in het eerste cluster elementen of patronen ontbreken zal men daar eerst aandacht aan moeten besteden wil men een goede interactie kunnen ontwikkelen (Dekker, 2004).

Het onderzoek bestaat uit vijf meetmomenten. Elk meetmoment bestaat uit een video-opname van drie minuten. Door middel van het schema ‘kenmerken van geslaagde interactie’ is vanuit beeldfragmenten concreet geanalyseerd welke elementen de onderzochte LVB jongeren laten zien. De vijf video-opnames zijn gemaakt door steeds dezelfde woonbegeleider. Bij het maken van de video-opnames zijn een aantal voorwaarden gehanteerd (bijlage 3). Aan de hand van de vijf meetmomenten zijn per onderzochte LVB jongere de elementen gescoord door middel van het zetten van een streepje achter het desbetreffende element. Het scoren van de elementen is gedaan op een scoreformulier zoals weergegeven in schema 2.

Schema 2: scoreformulier interactie elementen

Patronen	Elementen	M1 nul training	M2 thuis	M3 training	M4 thuis	M5 eind training
Attent zijn	Toewenden					
	Aankijken					
	Vriendelijke intonatie					
	Gebaren					
Afstemmen	Ja-knikken					
	Benoemen van jezelf					
	Ja-zeggen					
	Aanraken					
	Ontvangstbevestiging geven en vragen					
Kring vormen	In kring betrekken					
	Rondkijken					
	Ontvangstbevestiging in de kring geven en ontvangen					
Beurten maken	Beurt geven en nemen					
	Gelijke beurtverdeling					
	Beurten doorgeven					
Coöperatie	Samen handelen					
	Elkaar helpen					
	Fysiek ondersteunen					
Meningsvorming	Mening geven					
Inhoudelijkheid	Onderwerpen					
Besluitvorming	Afspraken maken					

Het analyseren van de video-opnames is gedaan door de beelden regelmatig stil te zetten. De interactie tussen de betrokken personen wordt op deze manier duidelijk zichtbaar. Door beeld voor beeld de opnames te bekijken kan nauwkeurig uiteengezet worden welke interactie elementen aanwezig zijn bij de onderzochte LVB jongeren. De aanwezige interactie elementen zijn per opname, per onderzochte jongere afzonderlijk gescoord. Deze manier van scoren is elk meetmoment ingezet.

Om de elementen zo nauwkeurig mogelijk te scoren is ondersteuning geboden van een opgeleide Video Interactie Begeleider. De video-opnames zijn onafhankelijk van elkaar bekeken en gescoord door de Video Interactie Begeleider en de psychomotorisch therapeut. Na het analyseren van de vijf video-opnames zijn de scores van de Video Interactie Begeleider en de psychomotorisch therapeut met elkaar vergeleken. Bij een verschil van drie streepjes of meer is nogmaals naar de video- opname gekeken en aan de hand van overleg een uiteindelijke score overeengekomen. Bij twee streepjes of minder, zijn de scores van de Video Interactiebegeleider en de psychomotorisch therapeut bij elkaar opgeteld en door twee gedeeld.

Hierna zijn de scores van de elementen per meetmoment per jongere bij elkaar opgeteld. Vervolgens is gekeken naar de groepsscores. Alle elementen uit een patroon zijn bij elkaar opgeteld per meetmoment. Met deze gegevens kan zo een overzicht worden gemaakt van de individuele scores en groepsscores vanaf de nulmeting, tussenmetingen en de eindmeting.

5.3 Participanten

De deelnemende participanten in de onderzoeksgroep bestaat uit LVB jongeren, waarvan 1 vrouw en 4 mannen en zijn allen tussen de 18 en 32 jaar oud. Het IQ ligt tussen de 45 en 60. Twee van de vijf LVB jongeren zijn bekend met een autistisch spectrum stoornis. Alle vooraf aangemelde vijf onderzochte jongeren zijn aanwezig geweest bij de vijf meetmomenten gedurende de periode van de training.

5.4 Onderzoeksdesign

De Video interactie analyse bestaat uit 5 opnames. Het onderzoek is uitgevoerd in de periode van 31 oktober tot en met 19 december 2013. Driemaal tijdens de training en tweemaal in de leefgroep van de LVB jongeren. De opnames duren 3 minuten per keer. De eerste opname is ingezet als nulmeting. De vijfde opname als eindmeting. In schema 3 worden de meetmomenten weergegeven.

Schema 3: Overzicht meetmomenten

	Groepstraining Moment: bewegingsgerichte groepsactiviteit	Leefgroep Moment: groepsmoment
Week 1	1 ^e opname nulmeting (31 oktober)	
Week 2		2 ^e opname (8 november)
Week 3		
Week 4	3 ^e opname (22 november)	
Week 5		4 ^e opname (29 november)
Week 6		
Week 7	5 ^e opname eindmeting (12 december)	

6 Onderzoeksresultaten

In dit hoofdstuk wordt een beeld gegeven van de onderzoeksresultaten uit het praktijk -en literatuuronderzoek en wordt antwoord gegeven op de deelvragen. Paragraaf 6.1 geeft antwoord op de eerste deelvraag vanuit het praktijkonderzoek. In paragraaf 6.2 en 6.3 wordt antwoord gegeven op de tweede en derde deelvraag door middel van literatuuronderzoek.

6.1 In welke mate zijn sociale interactie elementen in de periode van de psychomotorische training bij licht verstandelijk beperkte jongeren aanwezig?

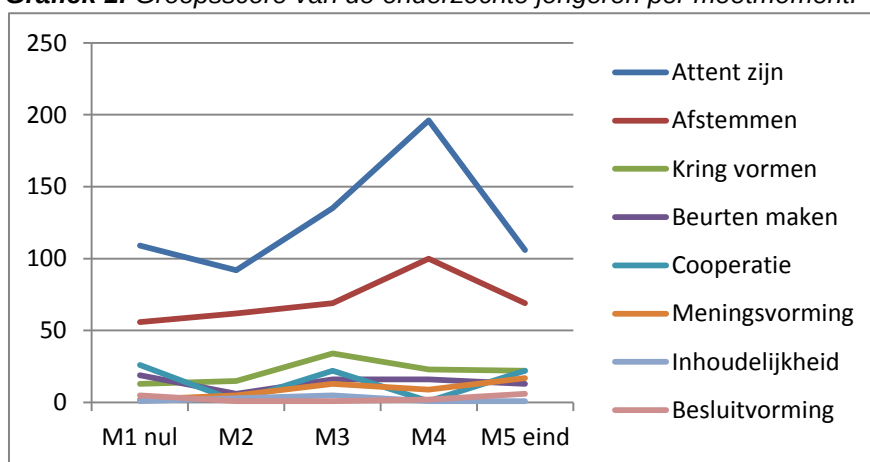
Door middel van het schema ‘kenmerken van geslaagde interactie’ is vanuit beeldfragmenten concreet geanalyseerd welke interactie elementen de onderzochte LVB jongeren laten zien (zie schema 2). Gedurende de vijf meetmomenten zijn per LVB jongere de elementen gescoord door middel van het zetten van een streepje achter het desbetreffende element. Per onderzochte jongere is gekeken welke elementen aanwezig waren en hoe vaak deze elementen werden ingezet per meetmoment. Hierna zijn de scores van de elementen per meetmoment per jongere bij elkaar opgeteld. Vervolgens is gekeken naar de groepsscores. Alle elementen uit een patroon zijn bij elkaar opgeteld per meetmoment. In deze paragraaf wordt een beeld gegeven van de individuele scores en groepsscores van de aanwezige patronen en interactie elementen gedurende de periode van de psychomotorische groepstraining.

Gekeken naar de nul –en eindmeting is er in tabel 1 en grafiek 1 een stijging van de groepsscore waar te nemen bij vier van de acht patronen: afstemmen, kring vormen, meningsvorming en besluitvorming. Er is een forse stijging waar te nemen bij het patroon ‘attent zijn’. Het patroon ‘attent zijn’ bevat onder andere de elementen ‘toewenden’ en ‘aankijken’ en komt naar voren bij de eerste stap van alle in de training geoefende sociale vaardigheden (zie bijlage 2). Tijdens de psychomotorische groepstraining werd er voldoende tijd gereserveerd te oefenen vanwege de langzamere informatieverwerking en vanwege de moeite die deze LVB jongeren hebben met het houden van overzicht (Didden, 2006).

Tabel 1: Groepsscore van de onderzochte jongeren per meetmoment.

Patronen	M1 nul	M2	M3	M4	M5 eind
Attent zijn	109	92	135	196	106
Afstemmen	56	62	69	100	69
Kring vormen	13	15	34	23	22
Beurten maken	19	6	16	16	13
Coöperatie	26	1	22	1	22
Meningsvorming	2	5	13	9	17
Inhoudelijkheid	1	3	5	1	1
Besluitvorming	5	1	1	2	6

Grafiek 1: Groepsscore van de onderzochte jongeren per meetmoment.

Er is een opvallend hogere score waar te nemen bij de groepsscore tijdens het vierde meetmoment bij de patronen ‘attent zijn’ en ‘afstemmen’. Dit meetmoment betreft een video-opname van een gestructureerd overlegmoment op de leefgroep. Op de video-opname is terug te zien dat de woonbegeleider in het contact met de LVB jongeren steeds de patronen ‘attent zijn’ en ‘afstemmen’ en de bijbehorende elementen inzet. De patronen ‘attent zijn’ en ‘afstemmen’ zijn te beschouwen als de principes voor de wijze waarop interactie vormgegeven kan worden zodat deze lukt (schema 1). Zij vormen de basis van het schema ‘kenmerken van geslaagde interactie’ (Dekker, 2004).

Gekeken naar de nul –en eindmeting is er in de groepsscore een lichte daling te zien bij de patronen ‘attent zijn’, ‘beurten maken’ en ‘coöperatie’. Binnen dit cluster is tijdens de psychomotorische groepstraining geoefend in concrete en gestructureerde werkvormen, maar de transfer naar de leefgroep is minder gestructureerd aangeboden. LVB jongeren hebben moeite met het structureren van informatie en met het scheiden van hoofd –en bijzaken. De richtlijn raadt daarom aan de oefenstof en informatie voor te structureren en te vereenvoudigen om zo het werkgeheugen van de LVB jongere niet te overbelasten (De Beer, 2011)

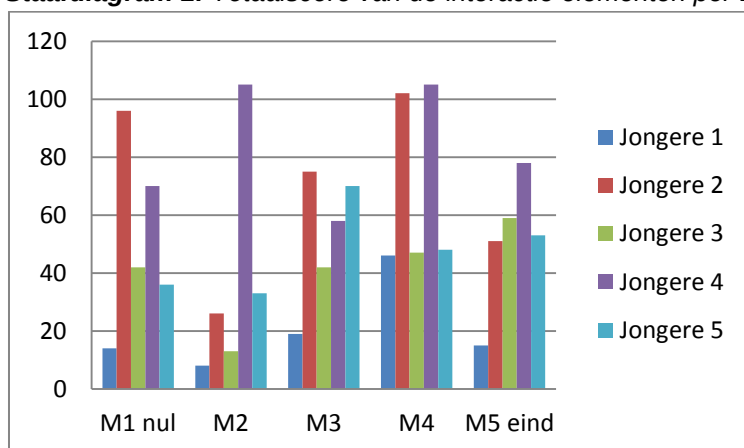
Tabel 2 en staafdiagram 2 laten een totaalscore van de interactie elementen van de LVB jongere individueel zien per meetmoment. De nulmeting is tot stand gekomen door alle scores van de interactie elementen bij elkaar op te tellen. Opvallend is, dat vier van de vijf onderzochte LVB jongeren een stijging van de gescoorde interactie elementen laten zien bij de eindmeting ten opzichte van de nulmeting.

Tabel 2 en staafdiagram 1 tonen ook dat er sprake is van een grote diversiteit in de totaalscores van de onderzochte jongeren individueel. Ten aanzien van de individuele totaalscore valt op dat onderzochte LVB jongeren 3 en 5 in de eindmeting een stijging laten zien ten opzichte van de nulmeting van 17 interactie elementen. Dit is de grootste stijging. Opvallend is dat deze twee LVB jongeren bekend zijn met een Autisme Spectrum Stoornis (ASS). Mensen met autisme leren door korte –en duidelijke instructies en herhaling van handelingen (Delfos, 2002). Dit sluit aan bij de manier waarop de oefenstof in de groepstraining is aangeboden. Onderzochte LVB jongeren 1 en 4 laten ook een stijging zien in de eindmeting ten opzichte van de nulmeting, maar deze is minder groot.

Tabel 2: Totaalscore van de interactie elementen per LVB jongere per meetmoment.

Onderzochte LVB jongeren	M1 nul	M2	M3	M4	M5 eind
Jongere 1	14	8	19	46	15
Jongere 2	96	26	75	102	51
Jongere 3	42	13	42	47	59
Jongere 4	70	105	58	105	78
Jongere 5	36	33	70	48	53

Staafdiagram 1: Totaalscore van de interactie elementen per LVB jongere per meetmoment.

6.2 Wat zijn kenmerken van een geslaagde sociale interactie?

Basiscommunicatie heeft betrekking op alledaagse natuurlijke omgang met elkaar. In de natuurlijke omgang met elkaar gaat het erom geslaagde interacties tot stand te brengen. Hierdoor krijgen contacten vorm en inhoud. Het basale principe dat hieraan ten grondslag ligt is de afstemming oftewel de positieve gerichtheid van de ene mens op de andere mens. De kern van basiscommunicatie wordt gevormd door de kleinste interactie eenheden, namelijk initiatief en ontvangst. Deze kerneenheid, een contactinitiatief en de ontvangst daarvan, is zichtbaar en aanwijsbaar te maken op videobeelden. Dit worden de elementen van interactie genoemd. Toewending en afstemming vormen de basis van interactie. Toewending is de boodschap: ik ben er voor je. Afstemming heeft betrekking op de (wederzijdse) gerichtheid in contact (Dekker, 2004).

Bandura (2008) omschrijft de sociale leertheorie. Deze theorie veronderstelt dat de mens de vereiste sociale vaardigheden ontwikkeld gedurende zijn leven. Bandura geeft aan dat sociaal gedrag een gevolg is van sociale interactie tussen de persoon, het gedrag en zijn omgeving. Zij beïnvloeden elkaar onderling: iemand (persoon) kan in diverse situaties (omgeving) verschillende gedragingen (gedrag) laten zien.

6.3 Hoe ontstaat gedragsverandering bij LVB jongeren?

Leren kan bij LVB jongeren plaatsvinden door middel van interventies als ‘modeling’, ‘shaping’, ‘prompting’ en bekrachtiging en het adequaat inzetten van begeleiders die LVB jongere helpt te reflecteren en te generaliseren (Didden, 2006). De Wit, Moonen en Douma (2011) geven aanbevelingen voor effectieve behandeling van LVB jongeren. Een zestal mogelijk werkzame factoren in de behandeling van LVB jongeren wordt gegeven: uitgebreidere diagnostiek, afstemmen van de communicatie, concreet maken van de oefenstof, voorstructureren en vereenvoudigen, netwerk en generalisatie, een veilige en positieve leeromgeving. Deze richtlijnen komen gedeeltelijk terug in de psychomotorische groepstraining. Hierdoor kan geconcludeerd worden dat dit een belangrijke bijdrage heeft geleverd om tot gedragsverandering van de LVB jongeren te komen.

7 Discussie, conclusie en aanbevelingen

7.1 Discussie

Methode

Over de vorm van psychomotorische groepstraining voor LVB jongeren in een residentiële instelling is nauwelijks literatuur te vinden. Er is wel voldoende te vinden over PMT en desbetreffende doelgroep. De keuze voor een groepstraining komt voort uit de grote variëteit aan interactiepatronen en de mogelijkheden voor het aanleren van sociale vaardigheden. Het gaat niet zozeer om groepsdynamische processen, maar de nadruk ligt op de individuele ontwikkeling van de LVB jongere in interactie met groepsgenoten op het gebied van sociale competenties.

De onderzoeksmethode om het zichtbaar effect van de psychomotorische groepstraining op de sociale interactie van de LVB jongeren in de leefgroep te meten, is met behulp van Video Interactiebegeleiding uitgevoerd.

Resultaten

Uit de resultaten van het praktijkonderzoek is gebleken dat de psychomotorische groepstraining een positief zichtbaar effect heeft op de sociale interactie van de LVB jongeren in de leefgroep. Hierbij moet worden genoemd, dat het positieve effect, vooral in de patronen ‘afstemmen’ en ‘attent’ waarneembaar is. Kijkend naar de deelnemers als individu zijn er soms grote verschillen in de onderzoeksresultaten gemeten. Dit zou te maken kunnen hebben met het verschil in ontwikkelingsniveau, hulpvraag, leerstijl en motivatie. Daarnaast, is door de zeer kleine onderzoeksgroep het praktijkonderzoek niet representatief voor de gehele populatie LVB jongeren.

Uitvoering van het onderzoek

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag is er praktijkonderzoek gedaan door middel van een observatieschema kenmerken van geslaagde interactie (Dekker, 2004). Aan de hand van het schema ontwikkeld door Biemans (1994) is concreet geanalyseerd welke interactie elementen de LVB jongeren laten zien en uiteindelijk welk effect de training heeft gehad op de sociale interactie. Het schema betreft een gestandaardiseerd schema dat wordt gebruikt binnen verschillende werkvelden. De observatieschema's zijn echter subjectief ingevuld en de uitkomsten daarvan niet wetenschappelijk getest. Het is geen gevalideerd meetinstrument.

Aanleiding voor de psychomotorische groepstraining is ontstaan doordat de LVB jongeren binnen de leefgroep probleemgedrag lieten zien in de interactie met anderen, zowel richting groepsgenoten als begeleiders. Timmers en Leeflang (2006) geven aan dat hun ervaring is, dat LVB jongeren met een geringe ik-sterkte niet in aanmerking komen voor groepsbehandeling. Hier is onvoldoende naar gekeken bij het samenstellen van de groep voor de psychomotorische training. De leefgroep was immers al samengesteld.

In de uitvoering van het praktijkonderzoek is getracht te voldoen aan de voorwaarden voor een geschikte video-opname. In de praktijk blijkt, dat niet aan alle voorwaarden kan worden voldaan. Zo is het bijvoorbeeld moeilijk om alle deelnemers gelijktijdig te filmen tijdens een activiteit. Daarnaast vraagt het analyseren van de video-opname om een bepaalde deskundigheid.

Ook is er gedurende de periode van de psychomotorische groepstraining weinig aandacht besteed aan de transfer van de aan te leren sociale vaardigheden naar de leefgroep. Weliswaar zijn de stappen van de sociale vaardigheden in de leefgroep visueel ondersteund door middel van pictogrammen. Maar zijn niet alle woonbegeleiders hier nauw bij betrokken geweest.

7.2 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn op basis van de resultaten uit het praktijk -en literatuuronderzoek conclusies geformuleerd. Hierbij wordt antwoord gegeven op de centrale vraagstelling: *“Welk zichtbaar effect heeft het inzetten van de psychomotorische groepstraining ‘Samen leren leven in een groep’ op de sociale interactie van de LVB jongeren?”*. Hierbij zijn een aantal begrippen onderzocht: geslaagde interactie, gedragsverandering bij LVB jongeren en het inzetten van psychomotorische therapie bij LVB jongeren. Het effect van de psychomotorische training ‘Samen leren leven in een groep’ is gemeten door middel van het observatieschema ‘kenmerken van geslaagde interactie’ (Dekker, 2004).

Basiscommunicatie is gericht op hoe interacties zijn opgebouwd. Door middel van basiscommunicatie streeft men naar het realiseren van prettige interacties tussen mensen. Toewending en afstemming vormen de basis van interactie. (Dekker, 2004). In het praktijkonderzoek komt naar voren dat de patronen die betrekking hebben op toewending en afstemming, in vergelijking met de andere patronen, een hoge score laten zien bij het analyseren van de video-opnames van de onderzochte LVB jongeren. Hiermee lijkt de basis van geslaagde interactie aanwezig te zijn. Het onderzoek laat zien dat, naarmate de clusters uit het observatieschema complexer worden, de scores van de onderzochte LVB jongeren lager uitvallen. Bandura (2008) geeft aan dat sociaal gedrag een gevolg is van sociale interactie tussen de persoon, het gedrag en zijn omgeving. Hiermee lijkt (geslaagde) sociale interactie een belangrijke basis te vormen voor het aanleren van sociale vaardigheden (Bandura, 2008).

LVB jongeren hebben moeite met abstract denken. Door het beperkte werkgeheugen vindt leren plaats door concrete ervaringen (Zoon, 2012). Mede door hun onvermogen adequaat op situaties te reageren (afwijkende sociale informatieverwerking) en overschatting door anderen en zichzelf, hebben LVB jongeren vaak negatieve ervaringen in het sociale verkeer, waardoor zij veelal een negatief zelfbeeld en weinig zelfvertrouwen hebben (De Beer, 2011). Psychomotorische groepstraining sluit hier nauw op aan, omdat deze vooral gericht is op interactie, regulatie en egosterkte. Ook is het vermogen van LVB jongeren tot reflectie en kritisch oordelen heel beperkt. Leren gaat daardoor beter door ervaringsleren. Psychomotorische therapie kan hieraan een bijdrage leveren omdat het een therapie vorm is waar gewerkt wordt vanuit concrete situaties, in het hier en nu (Timmers & Leeftang, 2006).

Aan de hand van de onderzoeksresultaten zou je kunnen concluderen dat de psychomotorische groepstraining een positief effect heeft gehad op de sociale interactie van de onderzochte LVB jongeren. Om de training effectief te laten verlopen moet aan een aantal essentiële voorwaarden worden voldaan. Zo speelt de omgeving van de LVB jongere een cruciale rol in het leerproces en is het van belang aan te sluiten bij ontwikkelingsniveau, hulpvraag, leerstijl en motivatie.

7.3 Aanbevelingen

- Bij het starten van een psychomotorische groepstraining is het van belang beter te kijken naar de groepssamenstelling. LVB jongeren met een geringe ik-sterkte blijken onvoldoende in staat om hun eigen aandeel in de interactie te herkennen. Wanneer een LVB jongere te veel last heeft van individuele problematiek is het beter om eerst een individueel therapieproces te doorlopen (Timmers en Leeflang, 2006).
- Het is aangetoond dat behandeling en training gericht op de directe interactiepartners van cliënten (zoals ouders/verzorgers, medecliënten en groeps(bege)leiders) gedragsproblemen bij LVB jongeren substantieel kan doen afnemen (Orobio de Castro, Embregts, Van Nieuwenhuijzen & Stolker, 2008). In een volgende psychomotorische groepstraining zouden begeleiders meer actief betrokken kunnen worden in het leerproces van de jongeren. Video modeling kan daarin een positieve bijdrage leveren. Video modeling interventies laten een persoon kijken naar een video opname van een volwassene, een ontwikkelingsgelijke of zichzelf, die correct sociaal gedrag laat zien. Dit, in de hoop dat de persoon spontaan het geobserveerde gedrag zal nabootsen na het zien van de video opname (Katherine, 2012).
- Omdat de omgeving een belangrijke rol speelt in het leerproces van LVB jongeren (Bandura, 2008) is het van belang meer aandacht te besteden aan het betrekken van woonbegeleiders en het inzetten van een multidisciplinair team.
- Om psychomotorische groepstraining voor LVB jongeren meer vorm te geven is het nodig uitgebreider onderzoek te doen naar het effect van een groepstraining op de sociale interactie van de doelgroep. Het inzetten van een gevalideerd meetinstrument zal de betrouwbaarheid en kwaliteit van het onderzoek bevorderen.
- Om het onderzoek meer draagkracht te geven is het aan te bevelen om de onderzoeksgroep te vergroten.

Literatuurlijst

- Bakker, E. & Buuren, van H. (2009). Onderzoek in de gezondheidszorg. Houten: Noordhoff Uitgevers B.V.
- Bandura, A. (2008) Social learning Theory. Englewood Cliffs.
- Boertjes, M.J. & Lever, M.S. (2007). LVG en jeugdcriminaliteit. Diemen: Expertisecentrum Jeugdzorg – Gehandicaptenzorg William Schrikker.
- Dekker, M., Douma, J., Ruiters, K. de & Koot, H. (2006). Aard, ernst, comorbiditeit en beloop van gedragsproblemen en psychiatrische stoornissen bij kinderen en jeugdigen met een verstandelijke beperking. In R. Didden (Red.), *In perspectief: Gedragsproblemen, psychiatrische stoornissen en lichte verstandelijke beperking* (pp. 67-83). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- De Beer, Y. (2011). De kleine gids: Mensen met een licht verstandelijke beperking. Deventer: Kluwer.
- Dekker, J., Eliëns, M., Van der Giessen, J., Hoogland, M., (2004). *Video Interactiebegeleiding*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- De Koning, N.D. & Collin, P.J.L. (2007). Behandeling van jeugdigen met een psychiatrische stoornis en een verstandelijke beperking. *Kind en Adolescent*, 28, pp. 215-229.
- Delfos, M.F. (2002). Een vreemde wereld. *Over autisme, het syndroom van Asperger en PDD-NOS. Voor ouders, partners, hulpverleners en de mensen zelf*. Uitgeverij SWP, Amsterdam.
- Didden, R. (2006). Gedragsanalyse en cognitieve gedragstherapie bij mensen met een verstandelijke beperking: Een tussenbalans. In R. Didden (Red.), *In perspectief: Gedragsproblemen, psychiatrische stoornissen en lichte verstandelijke beperking* (pp.101-126). Houten: Bohn, Stafleu, van Loghum.
- Došen, A., Gardner, W.I., Griffiths, D.M., King, R. & Lapointe, A. (2008). *Richtlijnen en principes voor de praktijk. Beoordeling, diagnose, behandeling en bijbehorende ondersteuning voor mensen met verstandelijke beperking en probleemgedrag*. Nederlandse bewerking: Ad van Gennep. Utrecht: Vilans / LKNG.
- Eelen, P. & Perreijn, S., Leertheoretische modellen van psychopathologie In: van der Molen, H.T., Perreijn, S. & van den Hout, M.A. (red.) (1997). *Klinische psychologie – theorieën en psychopathologie*. Groningen: Wolters-Noordhoff. en Perreijn 1997.
- Embregts, P. (2009). *Zorg voor mensen met een verstandelijke beperking Menslievende professionalisering in de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking*. Arnhem: HAN University Press.
- Fukkink, R. (2008). Video feedback in widescreen: A meta-analysis of family programs. *Clinical Psychology Review*, 28, 904-916.
- Katherine, M. & Walton-Brooke, R. (2012). *Improving Social Skills in Adolescents and adults with Autism and Severe to Profound Intellectual Disability: A Review of the Literature*. July 2012 Published online: 13 July 2012 Springer Science+Business Media, LLC 2012 (video modeling).
- NVPMT. (2010, maart 3). Beroepsprofiel pmt 2009. Retrieved november 2012, from NVPMT: <http://www.nvpmt.nl/bestuur/documenten/file/7-beroepsprofiel-pmt.html>.
- Ponsioen, A.J.G.B. (2001). *Cognitieve vaardigheden van licht verstandelijk gehandicapte kinderen en jongeren*. Amsterdam. Academisch Proefschrift.
- Timmers, P. & Leeftang, M. (2006, Maart). Oefenen in de groep. Verkregen op 31 januari, 2014 van [file:///C:/Users/Esther/Downloads/Katern%20nr.1%202006%20\(def\)%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Esther/Downloads/Katern%20nr.1%202006%20(def)%20(2).pdf).

- Van Nieuwenhuijzen, M., Orobio de Castro, B. & Matthys, W. (2006). LVG jeugdigen: Specifieke problematiek en behandeling. Utrecht: Landelijk Kenniscentrum LVG.
- Zoon, M. (2012). *Wat werkt bij jeugdigen met een licht verstandelijke beperking?* Verkregen op 23 november, 2013 van http://www.nji.nl/nl/LVB_Wat_werkt.pdf.
- Zoon, M. (2012). Kenmerken en oorzaken van jongeren met een licht verstandelijke beperking. Verkregen op 23 november, 2013 van http://www.nji.nl/nl/LVB_Kenmerken_en_oorzaken.pdf.

Bijlage 1: geoefende sociale vaardigheden uit de psychomotorische groepstraining ‘Samen leren leven in een groep’

Concrete inhoud van de doelen, gespecificeerd in te bereiken resultaten.

De deelnemer kan een compliment geven.

- De deelnemer kan een ander aankijken wanneer zij een compliment geven.
- De deelnemer kan zeggen wat de ander goed doet, goed kan of wat hij/zij leuk vindt van de ander.

De deelnemer kan een compliment ontvangen.

- De deelnemer kan ‘dank je wel’ zeggen wanneer zij een compliment van een ander ontvangen.

De deelnemer kan luisteren naar een ander.

- De deelnemer kan een ander aankijken wanneer iemand hem/haar bij naam noemt.
- De deelnemer kan aandacht hebben voor de ander (bijv. even stoppen met de activiteit).
- De deelnemer kan luisteren, zonder door een ander heen te praten.
- De deelnemer kan wachten met praten totdat een ander is uitgepraat.
- De deelnemer kan vragen wanneer ze iets niet begrijpen of antwoord geven op de vraag.

De deelnemer kan met de ander overleggen

- De deelnemer kan de ander aankijken.
- De deelnemer kan vertellen wat ze willen doen (een idee aandragen of een voorstel doen)
- De deelnemer kan rustig reageren als dit niet lukt.

De deelnemer kan de ander kritiek geven.

- De deelnemer kan de ander aankijken wanneer ze de ander kritiek geven.
- De deelnemer kan rustig vertellen wat zij niet leuk vinden wat de ander doet.
- De deelnemer kan hierbij stevig staan.

De deelnemer kan kritiek ontvangen.

- De deelnemer kan de ander aankijken wanneer zij kritiek van de ander krijgen.
- De deelnemer kan hierbij rustig blijven.
- De deelnemer kan ‘sorry’ zeggen wanneer de kritiek terecht is.
- De deelnemer kan de ander met rust laten wanneer hij/zij dat wil.
- De deelnemer kan met hulp van de begeleider kijken wat hij/zij kan doen om het goed te maken met de ander.

Bijlage 2: psychomotorische training ‘Samen leren leven in een groep’

“Samen leren leven in een groep”

HET FASEHUIS

Mark Wanschers

Cursus “samen op weg naar zelfstandigheid”

De woongroep “het Fasehuis” bestaat uit mensen met een matige tot lichtverstandelijke beperking. Deze woongroep is gelegen op het terrein van de Amerpoort en is onder andere ontstaan vanuit de gedachte dat een veilige en beschermende omgeving bijdraagt om emotioneel en sociaal te groeien. Er wordt gestreefd om de cliënten klaar te maken voor een vorm van begeleid wonen, waarbij een hogere mate van zelfstandigheid wordt gevraagd. Deze volgende *fase* in hun leven kan plaatsvinden op het instellingsterrein of bij een woonproject in de regio. De individuele cliënten van het Fasehuis hebben door middel van het uitvoeren van diverse taken en verantwoordelijkheden, het opdoen van levenservaringen en een gezamenlijke theatercursus (o.l.v. een dramatherapeut) een groei doorgemaakt op sociaal en emotioneel gebied. Ze hebben meer zelfvertrouwen, raken minder snel in paniek en ze kunnen beter aangeven wat hen dwars zit.

Waarom deze groepstraining?

Het is echter vaak lastig voor cliënten om deze vaardigheden toe te passen in een leefgroep. Het functioneren in een groep blijft dus voor velen moeilijk. Binnen de woongroep worden er wel momenten ingezet om te praten over huishoudelijke zaken en sociale vaardigheden. Er vindt overleg plaats om bepaalde taken in het huishouden te bespreken. De bewoners wordt geleerd om dit met elkaar te bespreken in plaats van weg te lopen of ruzie te maken. Alleen *praten en overleggen* is vaak niet de grootste kracht van deze cliënten. Gezien de interactieproblematiek van deze cliënten is het zinvol om een vorm te vinden waarin men kan oefenen en ervaringen op kan doen in de communicatie over en weer met groepsgenoten. Het probleemgedrag van onze doelgroep doet zich vooral voor in de interactie met anderen, zowel groepsgenoten als begeleiders. Daarnaast nemen ze steeds vaker deel aan het maatschappelijke leven, zoals sportclubs, werk/stage, vakantie of de stad in gaan, maar kunnen zich hierin soms moeilijk handhaven vanwege de problemen in de interactie.

De psychomotorische groepstherapie biedt een grote variëteit aan interactiepatronen en daarnaast de mogelijkheden voor het aanleren van sociale vaardigheden. Het gaat niet zozeer om groepsdynamische processen, maar de nadruk ligt op de individuele ontwikkeling van de cliënt in interactie met groepsgenoten.

Hoe ziet een les eruit?

De duur van een les (sessie) ligt tussen de één en anderhalf uur. Er is voldoende tijd nodig om te kunnen oefenen, maar gezien de spanningsboog en draagkracht van de deelnemers moet het niet te lang duren. De structuur van de les wordt gevormd door gebruik te maken van twee plekken; een praatplek en een oefenplek. Op de praatplek vindt uitwisseling van informatie plaats, voornamelijk de instructie voor de opdracht en is er ruimte om ervaringen te vertellen. Eventueel wordt het huiswerk besproken. Gezien de doelgroep zal het praten over de ervaringen moeten worden beperkt. De nadruk ligt voornamelijk op het ervaren van bewegingssituaties waarbij bijvoorbeeld hulp vragen naar voren komt.

Actie	Oefenplek	Praatplek
Ervaringen van vorige les en afgelopen week, instructie en doelen uitleggen		X
Oefening 1	X	
Bespreken van oefening 1		X
Oefening 2	X	
Bespreken van oefening 2		X
Vrij spel/ Opruimen	X	
Afsluiten, huiswerk, etc.		X

Thema's

Om de cursus overzichtelijk te maken voor alle betrokkenen zal er worden gewerkt in blokken. Een blok bestaat uit 2 bijeenkomsten en heeft een vast thema (bijv. samenwerken) en een vaste activiteit (bijv. balanceren). Tijdens de cursus is het mogelijk om eventueel een specifiek thema in te brengen dat op dat moment erg leeft in de groep. De lessen hebben een zeer praktisch ingesteld karakter (veel doen) maar de deelnemers worden wel gewezen op het centrale thema en bijhorende tips of aanwijzingen. De bedoeling is om zowel *inzichtgevend* te werken als *oefengericht*. Inzichtgevende momenten komen tijdens de activiteit naar voren en hierbij wordt vooral gekeken naar bijvoorbeeld; “op welke manier ga ik nu om met als ik dreig vast lopen binnen een activiteit”. Bij oefengericht is er meer ruimte om te kijken; “hoe kan ik dat anders doen”.

- Voorafgaand aan de cursus worden de deelnemers geacht een contract te ondertekenen waarbij de groepsregels in de gymzaal worden nageleefd. Essentieel aandachtspunt is de verplichte aanwezigheid tijdens de cursus.

Deze cursus bestaat uit 8 bijeenkomsten (4 blokken) met een daaraan gekoppeld thema en activiteit:

WEEK	THEMA	ACTIVITEITEN
1	Kennis maken	
2	Aardig zijn voor een ander/compliment geven	
3	Aardig zijn voor een ander/compliment ontvangen	
4	Luisteren naar de ander	
5	Luisteren naar de ander	Last (ver)dragen
6	Overleggen	Last (ver)dragen
7	Kritiek geven en ontvangen	Actief SOVA spel
8	Kritiek geven en ontvangen	Actief SOVA spel

De volgende punten geven weer, waarom voor Video Interactie Analyse is gekozen:

- Direct vanuit de praktijk komt naar voren wat het effect is van de Psychomotorische training ‘Samen leren leven in een groep’ op de sociale vaardigheden van de LVB jongeren: het gaat over de écht situatie;
- Naar voren komt wat nodig is sociale vaardigheden te laten slagen;

Bij de cursus zijn de volgende deelnemers betrokken:

De volgende cursisten zullen deelnemen aan deze training:

- Yvonne
 - Patrick
 - Achmed
 - Wesley
 - Jacco
-
- Begeleiders van de cliënten, twee personen (zij nemen met de cliënten deel aan de oefeningen, zijn verantwoordelijk voor de motivatie van cliënten en transfer van therapie naar het dagelijks leven)
 - Psychomotorisch therapeut (verantwoordelijk voor de interventies met betrekking tot de doelen en specifiek thema)

Tijdens de training is het de bedoeling dat ook de begeleiding meedoet tijdens de activiteiten. Zij vormen een onderdeel van de groep. Ook voor hen kunnen mogelijke doelstellingen worden gesteld, deze doelen hebben betrekking op het begeleiden van de cliënten. De lessen uit een blok zijn vrijwel identiek, met als doel om opgedane ervaringen uit eerste les in te zetten bij herkenbare activiteiten in tweede les. Herhaling werkt bij deze doelgroep.

Aandachtspunt:

Na afloop van een training worden de ervaringen gedeeld door ondergetekende en een vaste begeleider. Er wordt gekeken naar de mogelijkheid om een juiste vertaalslag te maken van de (bewegings)ervaringen naar het dagelijks leven van de deelnemers. Daarnaast is er ruimte voor het formuleren en bespreken van individuele werkdoelen. De nabespreking vindt direct plaats na de training of telefonisch met betrokken begeleider.

Tijdens de training is gekozen antwoord te geven op de centrale vraagstelling middels Video Interactie Analyse. Hierbij worden korte beeldfragmenten gebruikt, om de interactie tussen de LVG jongeren te analyseren. Middels de beeldfragmenten komt in dit onderzoek naar voren, in welke mate de LVG jongeren sociale vaardigheden laten zien in de onderzoekszettingen. Hierbij wordt uitgegaan van vier sociale vaardigheden, gebaseerd op de Goldstein methode:

- Compliment geven/ontvangen
- Luisteren naar de ander
- Overleggen
- Kritiek geven/ontvangen

De volgende punten geven weer, waarom voor Video Interactie Analyse is gekozen:

- Direct vanuit de praktijk komt naar voren wat het effect is van de Psychomotorische training ‘Samen leren leven in een groep’ op de sociale vaardigheden van de LVG jongeren
- Naar voren komt wat nodig is om de sociale vaardigheden te laten slagen.

Hoofddoel:

Het bevorderen van sociale en emotionele groei door middel van (bewegings)ervaringen in verschillende interactiemogelijkheden, met als beoogd effect het zich kunnen handhaven in een groep.

Mogelijke persoonlijke werkdoelen:

- Vergroten van vertrouwen in eigen lichaam en herstellen van positief lichaamsbeeld en zelfbeeld
- Opdoen van positieve lichaams- en bewegingservaringen
- Vergroten van het competentie gevoel in bewegingssituaties
- Leren opkomen voor jezelf
- Leren omgaan met feedback geven en ontvangen
- Leren omgaan met grenzen (fysiek) en in sociale interactie
- Leren omgaan met positieve interacties tijdens actieve bewegingsvormen.
- Vergroten van vertrouwen in de ander, leren om hulp vragen en leren samenwerken in situaties.
- Herkennen van lichaamssignalen als teken van angst en/of spanning
- Adequaat inzetten van geoefende sociale vaardigheden in activiteiten

Mogelijke doelen voor begeleiding tijdens de cursus of thuis

- Deelnemers de ruimte geven om ook werkelijk te kunnen experimenteren met nieuw gedrag
- Deelnemers succeservaringen op laten doen met het gebruiken van nieuw gedrag (voornamelijk in leefgroep momenten creëren waarbij dat gedrag gekoppeld aan succesvolle acties geoefend kan worden)
- Deelnemers wijzen op stressoren, beschermende vaardigheden en mogelijkheden van alternatief gedrag
- Focussen op de doelstellingen die centraal staan en niet alleen op het behalen van de activiteit.
- Gelijkwaardig samenwerken

Bijlage 3: Gehanteerde voorwaarden video-opnames

Bij het maken van de video-opnames zijn de volgende voorwaarden gehanteerd:

- Goede belichting;
- Juiste positie van de filmer zodat de interactie tussen betrokkenen goed in beeld komt;
- Elke filmopname wordt begonnen met een overzichtsshot waarbij alle LVB jongeren en de begeleider op beeld te zien zijn.
- Er wordt voor gekozen ook in te zoomen, zodat de goed lopende interactie mooi in beeld komt.
- Alle filmopnames zijn handmatig gefilmd. Dit heeft als voordeel dat de interactie beter gevolgd kan worden.

Bijlage 4: Schema kenmerken van geslaagde interactie

Cluster 1	Patronen	Elementen
Initiatief en ontvangst	Attent zijn	Toewenden Aankijken Vriendelijke intonatie Vriendelijke gezichtsexpressie Vriendelijke houdingen Gebaren
	Afstemmen	Meedoen Ja-knikken Benoemen van jezelf: je gedachten; je gevoelens; handelen en intenties benoemen van de ander Ja-zeggen Aanraken Ontvangstbevestiging geven en vragen
Cluster 2	Patronen	Elementen
Uitwisseling in de kring	Kring vormen	In kring betrekken Rondkijken Ontvangstbevestiging in de kring geven en vragen
	Beurten maken	Beurt geven en nemen Gelijke beurtverdeling Beurten doorgeven
	Coöperatie	Samen handelen Elkaar helpen Fysiek ondersteunen
Cluster 3	Patronen	Elementen
Overleg	Meningsvorming	Mening:geven; aannemen; uitwerken; uitwisselen; onderzoeken
	Inhoudelijkheid	Onderwerpen: aanreiken;uitwerken; uitdiepen
	Besluitvorming	Afspraken over; voorstellen; overeenkomen; bijstellen

Bijlage 5: Observatieschema kenmerken van geslaagde interactie

Deelnemer:

M1 = nulmeting

M5 = eindmeting

Patronen	Elementen	M1 nul training	M2 thuis	M3 training	M4 thuis	M5 eind training
Attent zijn	Toewenden					
	Aankijken					
	Vriendelijke intonatie					
	Gebaren					
Afstemmen	Ja-knikken					
	Benoemen van jezelf					
	Ja-zeggen					
	Aanraken					
	Ontvangstbevestiging geven en vragen					
Kring vormen	In kring betrekken					
	Rondkijken					
	Ontvangstbevestiging in de kring geven en ontvangen					
Beurten maken	Beurt geven en nemen					
	Gelijke beurtverdeling					
	Beurten doorgeven					
Coöperatie	Samen handelen					
	Elkaar helpen					
	Fysiek ondersteunen					
Meningsvorming	Mening geven					
Inhoudelijkheid	Onderwerpen					
Besluitvorming	Afspraken maken					

De volledige data is op te vragen door een mail te sturen naar het volgende email adres:
markwanschers@gmail.com